

ورزش در نگاه نظریه پردازان جامعه‌شناسی

تألیف

دکتر اکبر طالب‌پور

عضو هیأت علمی دانشگاه آیت‌الله العظمی بروجردی (ره)

دکتر عباس‌مقدم قدیمی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات

جامعه‌شناسان

سرشناسه: طالب پور، اکبر، ۱۳۵۵
عنوان و نام پدیدآور: ورزش در نگاه نظریه پردازان جامعه‌شناسی
تألیف: دکتر اکبر طالب پور - دکتر بهرام قدیمی

مشخصات نشر: جامعه‌شناسان
مشخصات ظاهری: ۲۹۸ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۴۶۴-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیا
داشت: کتابخانه

موضوع: ورزش - جنبه‌های اجتماعی
Sports -- Social aspects
موضوع: ورزش - جنبه‌های جامعه‌شناختی
Sports -- Sociological aspects

شناسه افزوده: قدیمی، بهرام، ۱۳۴۰ -
رده‌بندی: ۳۷: ۷۰۵/۲۷۷ GVV
رده‌بندی دیوئی: ۷۴۸
شماره کتابشناسی: ۵۱۲۴۷۱

جامعه‌شناسان

ورزش در نگاه نظریه‌پردازان جامعه‌شناسی
دکتر اکبر طالب پور - دکتر بهرام قدیمی

چاپ اول: ۱۳۹۷ تهران/ تعداد ۲۰۰ نسخه
قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان/ چاپ و صحافی دیجیتال: نگین
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۴۶۴-۳
همه حقوق چاپ نشر برای ناشر محفوظ است.

حروفچینی، نمونه‌خوانی و صفحه‌آرایی: جامعه‌شناسان
ویراستاری: گروه ویراستاری انتشارات جامعه‌شناسان

فروشگاه و نمایشگاه مرکزی:

تهران، خیابان انقلاب، روبروی درب اصلی
دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، پلاک ۲۱۷

کتابفروشی جامعه‌شناسان

تلفن: ۶۶۹۵۹۶۸۰، ۸۱، ۶۶۰۰۰۵۱

تلفن دفتر نشر: ۶۶۹۶۹۶۲۰

این اثر، مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب
۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مولف
(ناشر) نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

WWW.JAMEESHENASAN.COM
Email: Sociologists15@gmail.com

فهرست

مقدمه: جامعه‌شناسی ورزش و دیدگاه‌های چندگانه نظریه پردازان اجتماعی	۹
منابع مقدمه	۲۲
فصل اول: تخیلات جامعه‌شناسانه سی رایت میلز؛ هوشیاری، مهارت، تعهد	۲۳
زندگی‌نامه سی رایت میلز	۲۴
بحران جامعه‌شناسی	۲۶
تخیلات جامعه‌شناختی	۲۸
جامعه‌شناسی در قالب هوش باری	۲۹
حساسیت تاریخی	۳۰
حساسیت فرهنگی	۳۱
حساسیت ساختاری	۳۱
حساسیت انتقادی	۳۲
حساسیت جسمانی	۳۳
جامعه‌شناسی بعنوان شکلی از هنر	۳۳
ابزار	۳۴
فنون	۳۶
تکنیک	۳۸
جامعه‌شناسی در قالب تعهد	۳۹
ارتباط سی رایت میلز با جامعه‌شناسی ورزش	۴۱
ورزش قدرت و فرهنگ	۴۲
آموزش بدن برای چین	۴۴
منابع فصل اول	۴۷

فصل دوم؛ تأثیر تنودور آدورنو در ورزش: بازی با روح نا امید ۵۳

۵۳	مقدمه
۵۵	شرح حال مختصری از آدورنو
۵۸	ورزش و تخریب
۶۲	نگاهی به ورزش مدرن
۶۳	بان و ویرانشهر
۷۰	س و آرمانشهر
۷۴	جمع‌بندی
۷۶	منابع فصل دوم

فصل سوم؛ انتقاد گرامشی: ورزش، برتری و محبوبیت ملی ۷۹

۷۹	مقدمه
۷۹	زندگی نامه آنتونیو گرامشی
۸۲	نظریه جامعه‌شناسی گرامشی: ریشه‌های نقد ورزشی
۸۸	کاربرد نظریه گرامشی در جامعه‌شناسی ورزش
۹۵	نتیجه‌گیری از خط سیر و میراث گرامشی
۹۹	منابع فصل سوم

فصل چهارم؛ ورزش، استعمار و مبارزه: سی‌ان‌ان، بزم و کریکت ۱۰۳

۱۰۵	فراتر از مرز
۱۰۸	دیگران
۱۱۲	تاریخ
۱۱۸	سیاست
۱۲۱	تغییرات
۱۲۵	تأثیر
۱۲۹	نتیجه‌گیری
۱۳۱	منابع فصل چهارم

فصل پنجم؛ آنتونیو گیدنز: نظریه ساختاربندی، ورزش و تفنن ۱۳۵

۱۳۵	مقدمه
-----	-------------

نظریه ساختار بندی	۱۳۹
سه ترکیب ارائه شده نظریه ساختار بندی	۱۴۲
کاربردهای روش گیدنز در نظریه‌های ورزش و تفنن	۱۴۴
مفاهیم کلیدی در مرحله بعدی از جامعه‌شناسی گیدنز	۱۴۷
کاربرد گیدنز	۱۵۲
انتقاداتی از گیدنز	۱۵۸
نتیجه‌گیری	۱۶۰
منابع فصل پنجم	۱۶۱

فصل ششم؛ نبروت الیاس جامعه‌شناسی ورزش و بازی‌های متمدن.. ۱۶۷

زندگینامه کوتاه الیاس	۱۶۸
جامعه‌شناسی بیگانه: ایند جامعه‌شناسی و مدل‌های بازی	۱۷۰
فرآیند تمدن: هیئانات رفتار از خشونت	۱۷۵
انتقادات از فیگوراتیو	۱۸۴
منابع فصل ششم	۱۹۲

فصل هفتم؛ پیر بوردیو و مطالعه جامعه‌شناختی ورزش: عادت، سرمایه و

زمینه	۱۹۷
مقدمه	۱۹۷
تمایز	۲۰۰
عادتواره	۲۰۵
سرمایه	۲۰۷
زمینه	۲۰۸
فرهنگ ورزشی و مدل بوردیو	۲۰۹
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۲۱۲
منابع فصل هفتم	۲۱۴

فصل هشتم؛ هابرماس در ورزش: نظریه اجتماعی از منظر اخلاقی..... ۲۱۷

عقلانیت کار و ورزش و تند دلیل ابزاری	۲۱۹
مقابله هابرماسی با ورزش	۲۲۴

۲۳۶	ناپدید شدن بعد اخلاقی ورزش
۲۳۴	ورزش، آرمان‌های اخلاقی، و گفت‌وگو
۲۳۷	منابع فصل هشتم

فصل نهم؛ میشل فوکو: مطالعاتی در مورد قدرت و ورزش ۲۳۹

۲۴۲	تصویری از فوکو و تعیین موقعیت فوکو
۲۴۴	فوکو، انضباط و ورزش
۲۴۶	سرف بر صحنه
۲۴۷	پانوپتیکوم ورزشی
۲۴۸	بدن، ی مطیع
۲۴۹	ورزش و سولوسازی
۲۵۴	قدرت بیولوژی و حکومت‌داری
۲۵۶	ورزش، بیو پلتیک و نهاد
۲۵۹	حکومت‌داری و نئولیبرالیسم
۲۶۱	ورزش، حکومت‌داری و نئولیبرالیسم
۲۶۴	نتیجه‌گیری: به سوی احیاء مطالعات در زمینه ورزش
۲۶۵	منابع فصل نهم

فصل دهم؛ ژان بودریلارد و جامعه‌شناسی ورزش: سرنوشت فرا واقعیت ۲۶۹

۲۷۲	توده‌ها، بدن و نظریه جبرگرایانه
۲۷۸	مسابقات، قمار بازی و مبادله نمادین
۲۸۴	فرا واقعیت، وساطت ورزش‌ها و سقوط مهارت و هنر
۲۸۹	ورزش و عامل سیاسی: فرصت‌های مقاومت
۲۹۳	منابع فصل دهم

مقدمه: جامعه‌شناسی ورزش و دیدگاه‌های چندگانه

نظریه پردازان اجتماعی

در سال ۱۹۹۷ میلادی، آلن اینگام و پیتِر دانلی^۱، مقاله‌ای طولانی و چالش برانگیز در مورد تاریخ جامعه‌شناسی ورزشی در آمریکای شمالی منتشر کردند. آن‌ها در پایان مقاله‌ی خود، دو سوال را بطور توأم و همزمان مطرح کردند: آیا در مرحله فعلی توسعه‌ی^۲ ما، موضعی^۳ برتر (هژمونیک) وجود دارد؟ و آیا هر موضعی در آینده باید به تفوق تبدیل شود؟ اینگام و دانلی در حالی به هر دو سوال، پاسخ منفی دادند که از نبود گفتمان سازنده در میان تمامی دیدگاه‌های نظری جامعه‌شناسی ورزشی، اظهار تأسف کردند. علی‌رغم دیدگاه آمریکایی نویسندگان مذکور، در سایر عرصه‌های انگلیسی زبان اغلب دیدگاه واحدی در مطالعات ورزشی وجود ندارد و ما تمامی آن‌ها در مکاتب رقیب اختلاف نظر وجود دارد، ملاحظات اینگام و دانلی، شاک و انعکاس قابل توجهی خواهد داشت. بعنوان مثال می‌توانیم در استرالیا و نیوزیلند، به اختلاف نظر بین تحلیل‌گران ورزشی سنتی و وابسته به ریاست تاریخی و افرادی اشاره کنیم که بیشتر به دیدگاه‌های مبتنی بر جامعه‌شناسی و یا مطالعات فرهنگی گرایش دارند. در بریتانیا، مبادلات کیه‌توانه^۴ روابط بین پژوهشگران زمینه‌های مختلف را شکل داده است.

^۱ Alan Ingham and Peter Donnelly

^۲ Development

^۳ Position

^۴ Rancorous Exchanges

در این کتاب ما به دنبال تشویق برای کنار گذاشتن اختلاف نظرهای گروهی و ترویج تنوع نظری در میان جوامع علمی پژوهشگران ورزشی در علوم اجتماعی هستیم. به این ترتیب، این کتاب بر خود "مکاتب" نظری که برای تحقق حس‌های متمایز هویت جمعی ظهور کرده‌اند و می‌توانند حس رقابت نسبت به سایر مکاتب را روشن نگه‌دارند، تمرکز ندارد. بلکه، فصول مختلف کتاب استدلال‌هایی از نظریه‌پردازان اجتماعی خاص ارایه داده تا بتواند ما را به پدید آوردن گام‌ها و مداخلات تعیین‌کننده در این روایت‌های نظری متداول برساند. از این منظر هر نظریه‌پرداز بر اساس هماهنگی نظری، قابل اعتماد بودن ایده‌ها و سهم (بالتوجه یا درک شده) در درک اجتماعی از ورزش ارزیابی شده است. بدیهی است که با در نظر گرفتن این نظریه‌پردازان، ما رک کامل‌تری از چگونگی پیشرفت یک نظریه خاص در باب جامعه‌شناسی ورزش به دست می‌آوریم. یک فصل از کتاب را به فمینیسم اختصاص داده‌ایم و طیف وسیعی از استدلال‌های محققان فمینیست را تحت پوشش قرار داده‌ایم که هم نشان دهنده عدم وجود نظریه‌پرداز فریست غالب و هم تعهد «پست مدرن» برای درگیر شدن با سنت‌های نثری بیگ است. در فصول مختلف کتاب به روندها و مباحث مهم نظری در مطالعه جامعه‌شناختی مدرن از ورزش پرداخته شده است و بطور کلی در فصول مختلف کتاب درباره‌ی موارد زیر بحث خواهیم نمود:

- رشته‌های^۱ نظری مارکسیستی و انتقادی آدورنو، گرامشی و هابرماس و جامعه‌شناسی ورزش
- دیدگاه نظریه‌پردازان آمریکایی همچون میلز
- تئوری جیمز و فمینیست‌ها در باب تفاوت نژاد و جنسیت در ورزش

^۱ Strands

- نظریه‌های معاصر - پسادوگانگی گیدنز، الیاس و بورودیو و ارتباط آنها با ورزش
- مواضع پست ساختارگرا و پست مدرن فوکو و بوردیلارد و تبیین ورزش از منظر آنان.

همانطور که می‌دانیم، نظریه اجتماعی ورزش نسبت به پیشرفت درون نظریه‌ی اصلی جامعه‌شناسی جریان اجتماعی نسبتاً مستقلى بوده است. دوره‌های نظری اصلی - مانند افزایش عوامل ساختاری یا پیدایش مطالعات فرهنگی گرامشی - در مطالعات ورزشی صادقانه درگیر شده‌اند. عکس، در حالی که فعالیت برخی از نظریه‌پردازان بسیار تأثیرگذار اجتماعی (مانند گیدنز و هابرماس) در مطالعات ورزشی انگلیسی را با نسبتاً نادیده گرفته شده‌اند، بطور مستدل می‌توان نشان داد که در گرازان (همانند الیاس) در حوزه ورزش و اوقات فراغت از جایگاه بهتری نسبت به جریان اصلی نظریه‌پردازی برخوردار بوده‌اند.

به دلایل اختصاری، این کتاب در درجه اول به مشارکت مورخان تاریخی و جامعه‌شناسان در درک نظری ورزش توجه دارد. دو رشته تاریخ و جامعه‌شناسی، از زمان تأسیس جامعه‌شناسی ورزش در دهه ۱۹۶۰، بزرگ‌ترین و پیچیده‌ترین شکل‌های گشایش در مطالعات ورزشی را ایجاد کرده‌اند. این نکته در انواع دوره‌های مطالعات ورزشی و نشریات معتبر که در آمریکای شمالی، استرالیا و غرب اروپا توسعه یافته است، به وضوح نشان داده شده است. رشته‌های دیگر، مشارکت‌های طولانی مدت را در درک مفهومی ورزش به وجود آورده‌اند. برای مثال، یک کتاب مشابه در مورد سهم فیلسوفان خاص (همچون نازیک، راولز، والزر و مکین‌تایر)^۱ برای درک از ورزش،

^۱ Nozick, Rawls, Walzer and MacIntyre

منبعی ارزشمند برای دانشمندان و دانشجویان در مطالعات ورزشی خواهد بود. در برخی موارد، در حوزه‌های اثبات‌گرایی و «کاربردی» همچون مطالعات اقتصادی و مدیریت نیز مجلات و ادبیات متمرکزی را بر ورزش ایجاد کرده‌اند، اگر چه ارتباط آنها با تحقیقات جامعه‌شناختی و تاریخی نسبتاً محدود بوده است.

با این وجود، برای نشان دادن عمق نظری و تعدد دیدگاه‌ها در مطالعه جامعه‌شناختی ورزش، "انتخاب تیم نظریه‌پردازان" دشوار است. هر چند نظریه‌پردازان جامعه‌شناسی مشهور مانند مرتون، هابرماس، گیدنز، بوردیو و فوریئر، خود را بیشتر در مطالعات اصلی جامعه‌شناسی انتخاب نموده‌اند، اما دیدگان مانند گرامشی و الیاس^۱ هر چند در مطالعات اصلی نظریه‌های جامعه‌شناسی مدرن، کمتر برجسته هستند، اما به وضوح نفوذ مفهومی قوی‌تری در جامعه‌شناسی ورزش، اوقات فراغت و فرهنگ دارند. یک نکته مشابه سخن است در مورد نظریه‌پردازان دیگر نظیر گافمن و سی. ال. آر جیمز نیز وجود داشته باشد، که دیدگاه‌های متمایز آنها به ترتیب به سنت‌های نظری در مطالعات کنش متقابل و نظریه اجتماعی پسا استعماری منجر شد. با این حال ناگزیر، ممکن است مواردی را برای گنجانیدن نظریه‌پردازان دیگر که در اینجا مورد توجه قرار نگرفته‌اند، ایجاد کنیم - پارسونز، آلتوسر، گارفینکل و ساید^۲ از جمله افرادی هستند که به ذهن می‌آیند. حذف آنها نباید به عنوان کنار گذاشتن دیدگاه فکری آنان خوانده شود، بلکه صرفاً انعکاسی از سازمان این کتاب است تا بتواند تنوع نظری و گلوگاه‌های تأثیر مفهومی در مطالعات ورزشی مورد توجه قرار گیرد.

^۱ Merton, Habermas, Giddens, Bourdieu and Foucault

^۲ Gramsci and Elias

^۳ Goffman and C. L. R. James

^۴ Parsons, Althusser, Garfinkel and Said

هدف از فصول کتاب، بررسی انتقادی ارزش هر نظریه‌پرداز بر مبنای درک ما از فعالیت‌های ورزشی است. به این ترتیب، نظریه‌پردازان تحت بررسی جامعه‌شناختی انتقادی قرار می‌گیرند به طوری که بیوگرافی نسبی، تأثیرات فکری و زمینه‌های فرهنگی آنها مورد توجه قرار گرفته است. این مجموعه به صورت امیدوارانه‌ای نشان می‌دهد که یک رابطه متقابل بین مطالعات ورزشی و نظریه اجتماعی وجود دارد. بدیهی است که مطالعات ورزشی می‌تواند نظریه‌پردازان اجتماعی را به یک زمینه تجربی پر جنب و جوش و فزاینده‌ای سوق دهد که در آن ادعاهای مفهومی، تبیین به بوته آزمایش گذاشته شوند. به طور دقیق‌تر، حوزه‌هایی در مطالعات ورزشی وجود دارد که در آن نظریه‌های خاص ممکن است تسهیل‌کننده به حوزه عمومی تعمیم پیدا کنند به طور گسترده‌ای تولید، قالب بندی و آزمایش شوند. هدف‌های آتی ممکن است استفاده از تحقیقات در مطالعات ورزشی برای به دست آوردن آگاهی بیشتر باشد و به تجزیه و تحلیل، دقیق‌تر نظریه‌هایی بپردازد که در آن‌ها پاسخ‌های مفهومی و یافته‌های تجربی قبل از شروع تحقیق، قطعی شده است. در اصطلاح آلتوسری به این نظریه‌ها، مسئله‌های غامض^۱ گفته می‌شود. بطور منطقی، گفتگوی جدی در میان رشته‌ها و در سراسر سنت نظری تنها زمانی قابل اجرا است، که امکان نتایج غیر منتظره پذیرفته شود. در واقع درخواست تجدید نظر در توسعه نظریه اجتماعی، مانند تعامل با ورزش، فرصتی است که نتیجه غافلگیر کننده خواهد داشت. اصولاً، گفتمان‌های جدی میان رشته‌ها و روایت‌های نظری در صورتی پایدار خواهد بود که امکان ظهور نتایج غیرمنتظره نیز پذیرفته شود. در واقع درخواست بسط نظریه اجتماعی، همانند تعامل با ورزش، می‌تواند به فرصتی برای نتایج غیرمنتظره تبدیل شود.

^۱. Problematics

این کتاب دارای یازده فصل است. از سی رایت میلز^۱ شروع خواهیم نمود. اندیشه‌های رادیکال و ارزش‌های حرفه‌ای، سهم ضمنی میلز را در درک اجتماعی از ورزش را شکل می‌دهد. میلز یک زندگی کوتاه و سرشار از مباحثه داشت، اما تصور او از "تحلیل جامعه‌شناختی"^۲ که به عنوان یک نوع هوشیاری که آگاهی عمومی است به یک مفهوم تعریف شده از جامعه‌شناسی تبدیل شده است. از اهمیت آشکار زیادی را برای ورزش به ارمغان نیاورد و اهمیت نمایین رو به رشد مشاهیر ورزشی را در تجزیه و تحلیل وسیعی از قدرت خنثی به نمایش گذاشته است. با این حال، همانطور که جان لوی و داگلاس بوت^۳ می‌گویند، حساسیت جسمی^۴ در نوشته‌های او، در کنار حساسیت‌های تاریخی، فرهنگی، ساختاری و انتقادی دیده می‌شود. آثار دو محقق مطالعات ورزشی - جان هارگریوز^۵ (ارائه یک تاریخ مارکسیستی از ورزش) و سران براونل^۶ (ارائه انسان‌شناسی بدن، چین و ورزش) - نشان از اصول جامعه‌شناختی میلز است، که منعکس کننده تأثیر میلز در آثار آنان بوده است، بنابراین میلز نقش عمده‌ای در تأثیرگذاری بر ورزش ایفا نموده است.

مؤلفه انتقادی ما در تجزیه و تحلیل اجتماعی زمانی یک ارزیابی کامل تلقی می‌شود که به بررسی مشارکت‌های انسانی نظریه پردازان مارکسیستی: تئودور آدورنو، آنتونیو گرامشی و سی. ل. ر. جیمز^۷ پردازیم. همانطور که دیوید انگلیس^۸ معتقد است: نظریه آدورنو، مانند

^۱ Robert K. Merton, Erving Goffman and C. Wright Mills.

^۲ Sociological imagination

^۳ Corporeal Sensibility

^۴ John Hargreaves

^۵ Susan Brownell

^۶ Theodor Adorno, Antonio Gramsci and C. L. R. James

^۷ David Inglis

سایر مشاهیر مکتب فرانکفورت و نظریه انتقادی، با تحقیر فکری بی‌نظمی بازی‌های فرهنگی مورد توجه قرار گرفته است. هراس آدورنو از شکنجه احتمالی در آلمان نازی او را به آمریکا رساند تا به تنهایی شاهد اسارت توده‌های عقلانی در «صنایع فرهنگی» باشد. او معتقد بود که ورزش‌های مدرن، افراد را به طور جدی‌تری برای خدمت به ماشین آموزش می‌دهند. از این رو، از منظر وی ورزش متعلق به قارو عدم آزادی، بدون توجه به جایی که سازماندهی شده است، می‌باشد (آدورنو، ۱۹۸۱، ص ۵۶). با این حال، این تمام داستان نیست. انگلیس، به نحو شایسته‌ای استدلال نموده و نشان داده است که نظرات آدورنو مغایرت با واقعیت است. همانند مورگان (۱۹۸۸)، انگلیس یک بازسازی خوب‌اند از فراتر آدورنو از ورزش را به پیش می‌برد: به زعم آدورنو ورزش مدرن در حال حاضر بیش از حد عقلانی و کنترل شده است، اما زمانی که این ورزش مدرن از سلطه آزاد شود، به طور بالقوه برای جامعه مثبت خواهد شد.

در مقایسه با آدورنو، آنتونیو گرامشی^۱، مارکسیست ایتالیایی، خوش بینی عمیق‌تری در شرایط ناامیدکننده اتخاذ کرد. گرامشی که کمونیستی برجسته بود، در طول ظهور فاشیسم، ده سال را در زندان‌های موسولینی گذراند، او در مورد ماهیت سرمایه‌داری معاصر (به عنوان مثال شرکت فورد) و رابطه آن با سلطه اقتصادی، سیاسی و فکری تاملات. در حالی که گرامشی به طور کلی حرفی برای گفتن در مورد ورزش نداشت، اما با دیدی انتقادی مدعی بود که فوتبال مدلی از جامعه فردگرایان است که مستلزم ابتکار عمل، رقابت و درگیری است، که توسط قانون نانوشته بازی جوانمردانه، سامان داده می‌شود، بعبارت دیگر فوتبال از منتظر گرامشی از ذات دوگانه‌ای برخوردار می‌باشد.

^۱ Antonio Gramsci